

15e jaargang no. 4
15 december 1996

Gildebrief

VRIJWILLIGE
MOLENAARS
HET GILDE VAN

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

DE GILDEBRIEF

De Gildebrief is het kwartaalblad van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Redactie:

Dick Jan Braay, Jan Kurver, Peter de Moes,
Gerrit Pouw, Bert van Uffelen, Jan van der Vlies.

Redactie-adres:

Hermelijnlaan 3, 1216 EB Hilversum
tel.: (035) 621 57 72

De verantwoordelijkheid voor het blad berust bij de redactie. Het bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars is alleen verantwoordelijk voor haar eigen artikelen. De redactie is dankbaar voor haar toegestuurde kopij en suggesties, maar behoudt zich het recht voor artikelen al of niet te plaatsen.

Advertenties:

Voor bedrijven en instellingen die materialen en/of diensten aanbieden die met molens te maken hebben, bestaat de mogelijkheid te adverteren. Advertentietarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.

BESTUUR

Voorzitter: Dick-Jan Braay, De Omloop 18,
1566 GW Assendelft, tel.: (075) 687 57 63

Secretaris:

Boudewijn van Weel,
Nw. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen,
tel.: (035) 525 16 95

Penningmeester: Gerard Barendse, Beatrixstraat 79,
2685 BH Poeldijk, tel.: (0174) 24 55 80

Examencoördinator: Jan Spruit, Molenviergang 8,
2761 BK Zevenhuizen, tel.: (0180) 63 26 13

Contactpersoon voor de afdelingen:

Gerard Sturkenboom, Biss. Arnoutlaan 14,
5591 BL Heeze, tel.: (040) 226 26 02

Redactie Gildebrief: Peter de Moes, Hermelijnlaan 3,
1216 EB Hilversum, tel.: (035) 621 57 72

Algemeen:

Bert van Uffelen
Valkenlaan 8, 7905 AA Hogeveen,
tel.: (0528) 27 19 91

LEDENADMINISTRATIE

Mevr. E.N. Pouw-Schipper
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden
tel.: (035) 694 54 28

Girorekening:

2144780
ten name van Het Gilde van Vrijwillige
Molenaars te Naarden.

© 1995 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Nwe. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen.

BIOTOOPWACHT

E. Smit

Duindoornplantsoen 10-12, 1871 TN Schoorl
tel.: (072) 509 20 69

Landelijk meldpunt

De Hollandsche Molen
t.a.v. G. de Vries
Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam
tel.: (020) 623 87 03
fax: (020) 638 33 19
privé: (0251) 31 21 66

GILDEVERZEKERINGEN

Jan van Loenen
Arendshorst 34, 3772 RV Barneveld
tel.: (0342) 49 08 94

BLIKSEMAFLEIDERCONTROLE

D.J. Abelskamp
Laan 1940-1945 nr 2, 7231 GL Warnsveld
tel.: (0575) 52 50 68

Kopij voor het volgende nummer moet vóór
1 februari 1997
in het bezit van de redactie zijn.

ISSN: 1381.9151

oplage: 1600

druk: De Bunschoter bv
Bunschoten/Spakenburg

IN DIT NUMMER

pagina

't Gaande werk	1
Leveren bomen echt zoveel zuurstof	1
Oproep	5
Roeketting strak of los?	5
Het examen	6
Gelderse molengekken op pad in het Utrechtse	8
Friese molenmiddag op 28 September	10
Wat was dat voor een molenzaak?	10
Molenliteratuur	11
Nationale molendag 1997	11
Molinologie No.5	11
Uitnodiging	12
Hefboomverhoudingen	13
Gilde lid geridderd	15
Jubilerende vrijwilligers in Gelderland	16
t'Vliegend Hert	18
Zij kunnen zich molenaar noemen	18
De Ster komt terug	19
Video bespreking	20
Instructeurs	20/21

Bij de voorplaat:

Zaagmolen "de Ster" zoals hij er over twee jaar
weer zal uitzien. Zie pag. 19.

'T GAANDE WERK

Op 2 november j.l. kwamen de afdelingsbesturen van het Gilde, de examencommissie en het Gildebestuur bijeen op de jaarlijkse contactdag. Voor het tweede achtereenvolgende jaar werd deze vergadering in Hulshorst gehouden en de onderstaande onderwerpen kwamen onder meer aan de orde. Het Gilde start dit najaar een speciale, waarschijnlijk eenmalige, cursus voor monumentenwachters. Dit als resultaat van het overleg met de Federatie Monumentenwacht Nederland. Na het bestuderen van de nodige theorie wordt een praktijkcursus gehouden die uitgaat van het controleren van plaatsen in een molen, waar mogelijk gebreken kunnen ontstaan. Samen met de examencommissieleden en de afdelingbestuurders werden de examens van afgelopen jaar geëvalueerd. Hierbij kwam naar voren kwam, dat een toenemend aantal examenkandidaten heel erg weinig ervaring heeft opgedaan op meerdere molentypen. Bij de toelatingsexamens zal meer gelet worden op een bredere basiskennis en -ervaring.

Verder werden de plannen besproken in het kader van ons 25-iarig jubileum in 1997. Als alles meezit, kan 5 april 1997 een heel geslaagde dag worden!

Rond deze tijd is er ook weer een deel verschenen van de Basis cursus. De stille werkers aan deze cursus gaan stug door en produceren jaarlijks een gedegen stuk theoretische stof, waarvoor zij op de contactdag lovende woorden ontvingen.

Begin december was er een overleg tussen de vier partijen in de Friese kwestie. De Hollandsche Molen, De Fryske Molen, het Gild Fryske Mouders en het Gilde van Vrijwillige Molenaars vergaderden in Zwolle over de uniformering van opleiding en examinering van het Gild Fryske Mouders en de Fryske Molen. Een uitkomst van dit overleg kan ik U nog niet geven, omdat het begin november is, wanneer ik dit schrijf.

Er is goed nieuws over de bliksemfleidercontrole. Regio Zuid van de heer P. van de Winkel wordt overgenomen door twee vrijwillige molenaars uit Overasselt. De heer v.d. Winkel wilde ik hierbij hartelijk bedanken voor de jaren trouwe dienst als bliksemfleidercontroleur.

Rest mij u nog prettige kerstdagen en een gelukkig nieuwjaar toe te wensen.

Dick Jan Braay, voorzitter

LEVEREN BOMEN ECHT ZOVEEL ZUURSTOF?

Steeds maar weer moeten we horen, hoe boeren en fabrieken de bodem vervuilen. Dat schepen (radioactief) afval op zee lozen en dat onze auto's (maar veel meer de industrieën) de lucht verontreinigen. Met niet aflatende energie vertellen de milieu-activisten, dat ons leefmilieu ernstig wordt bedreigd.

We krijgen onderhand een collectief schuldgevoel over wat we de natuur allemaal aandoen. En dus aanvaarden we alles, wat de overheid doet voor het groen. Kritiekloos. Men legt recreatiebossen en -parken aan, maar niemand vraagt daarom. "t Is allemaal goed voor het milieu", roepen de groenmannen. "Zonder bomen geen milieu, geen recreatie, geen groen hart, geen zuivering van de lucht, geen zuurstof", enz. enz.

We beginnen te geloven, dat alleen verticaal groen ons nog helpt. Als laatste redmiddel. Redmiddel? Houden bomen de luchtvervuiling dan tegen? Of mag ik dat niet vragen? Is het soms zo, dat dat collectieve schuldgevoel ons is aangepaard? Zijn we wellicht zodanig voorgekookt, dat we aan een ongeneeslijke vorm van bomengekte zijn gaan lijden.....? Mijn overbuurman keek me laatst verwijtend aan, toen ik een berk opruimde. Z'n dochtertje zei, dat ik de boom pijn deed.....

Oneindig laagland

In Nederland groeiden er nog nooit zoveel bomen als nu. Want het aanleggen van bossen deed men vroeger niet. Tot in deze eeuw lag Nederland open. De weiden, de polders, de zandvlakten en de heidevelden waren boomloos. Heideschappen hielden bomen en struiken kort. Bomen langs het water en in de omgeving van boerderijen werden omgehakt en opgestookt. Want olie en aardgas waren er nog niet. Op topografische kaarten van rond 1875 zien we nog geen fractie van de oppervlakte aan bos, die er nu is. "Denkend aan Holland", dichtte Marsman, "zie ik brede rivieren traag door oneindig laagland gaan". Nogmaals, er staan in Nederland meer bomen dan 100 à 200 jaar geleden!

"In de dertiger jaren werd de Alblasserwaard "De Groene Sahara" genoemd door zijn bewoners", schrijft Ing. Jan den Besten, "een polderlandschap met immense vergezichten". Vanuit de kap van de Westmolen te Gorinchem konden we met een verrekijker goed - maar ook met het blote oog - de vier Ammerse molens op 12½ km afstand zien malen! Staande bij de Langerakse molens, zo rond 1938, 1939, en kijkend naar het westen, zag je geen enkele boom, maar wel op 3½ km de vier Ammerse molens in een volkomen

open vlakte, die tot aan de horizon doorliep. Aan die horizon zag je dan - op nota bene 10 km afstand! - de Streefkerkse molens. Die stonden 's zomers overhek. Je kon dan vanuit Langerak zien, dat de aarde rond is! Geen bomen, maar de Streefkerkse molens staken met hun bovenste helft boven de horizon uit. De ondertoren verdween erachter. Je zag dus niet vijf kruisen, maar vijf V-tekenen boven de horizon uitstekend!"

Nu is er in "De Groene Sahara" geen boomloze strook van 10 km lengte meer te vinden. Sterker nog: Vanuit de bovengenoemde Westmolen is de tweehonderd meter verder gelegen Oostmolen door 't geboomte nauwelijks te zien! Jan den Besten besluit: "Het bevrijdend gevoel, dat je in zo'n weids polderlandschap kon ervaren, zullen de landschapsdeskundigen van thans wel nooit hebben beleefd, anders zouden ze de huidige bosbouwgekte ook ervaren als landschapsvervalsing en horizonvervuiling. Ons Holland is Holland nu al niet meer. En straks?" [Gildebrief 92/3]

Een antwoord van de voorzitter van de Bomenstichting, ex-minister Van Aardenne, luidde hooghartig: "De mensen moeten er maar aan wennen, dat er meer bos komt".

Groenlobby

Het is echt een gekte geworden. Nederland heeft nu 334.000 ha bos, een tiende deel van de totale oppervlakte. In de plannen van het rijk kan daar in de komende 25 jaar nog 50.000 ha bijkomen. Daarbij moet voornamelijk landbouwgrond worden bebost (advies van de commissie Bosuitbreiding). Zeer merkwaardig is, dat recent onderzoek heeft uitgewezen, dat bomen, tegen de luchtvervuiling in, sneller groeien dan 30 jaar geleden! Waarom (recreatie)bos? Lopen we daar zo graag in? Wanneer ik op een willekeurige dag een boswandeling maak (in het dichtbevolkte Gooi) kom ik slechts een enkeling tegen, meest mannen. Vrouwen kijken wel uit. Die gaan pas het bos in met een metgezel of met een grote hond - van het doorbijtende soort! -.

Maar de overheid gaat rustig door. Die laat zich wellicht wat al te veel leiden door de groenlobby en de groenmannen. Die groenmannen zijn de gezamenlijke milieucclubs, die herhaaldelijk de ene na de andere actie uitvoeren. De schreeuwers dus. De groenlobby is veel machtiger. Er zijn nl. invloedrijke organisaties als Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, die de milieuwetgeving manipuleren. Ze weten door allerlei idealistische voorstellingen van zaken bepaalde dingen verboden of aan banden gelegd te krijgen. Via hun lobby-activiteiten bij de volksvertegenwoordiging krijgen ze zware milieueisen erdoor. Eisen, die deze lobbyisten zelf niet treffen, maar hun concurrenten wel.

Milieuwetten hebben inmiddels een groot aantal vee-, aardappel- en land- en tuinbouwboeren getroffen. Het commercieel functioneren is hun onmogelijk gemaakt. Ze zijn gestopt en hun land ligt braak. Gemeentelijke overheden komen in actie en maken van braakliggende landerijen een woonwijk, een sportveld, een park of een productiebos. Bij een productiebos (teelt van snelgroeiend hout) kunnen boeren per ha f 1800,- subsidie krijgen. 20 jaar

lang! Men heeft voor bomen zeer veel geld beschikbaar (afb. 1).

Afb. 1. Wanneer een boerenbedrijf door allerlei milieuwetten niet langer kan functioneren, kan de eigenaar een hoge subsidie krijgen, als hij z'n land vol plant met bomen...!

Milieu-activisten doen vrolijk mee: "Goed voor het milieu; mensen moeten recreëren". "De randstad krijgt groene longen". "Bomen produceren zuurstof". Enz. We kennen hun kretologie nu wel. De leus "Geen polders, maar parken" ontbreekt eigenlijk nog, want een vlakke polder, met horizontaal groen, lijkt niet mee te tellen in de milieu- en bomenrage.

Er was een avondvullende TV-actie - de nationale bomenmars - voor meer groen. Met nieuwe kreten: "Met de NMB wordt Nederland groener!" "Nederland groener dankzij Koningin en Prins!" "Nederland vestigt een record!"

Winsemius, voorzitter van Natuurmonumenten, doet ook mee. Hij zou "de natuur helemaal zijn gang willen laten gaan". Tijdens de strijd van het actiecomité "Houdt de molenviergang in werking" in Aarlanderveen (het waterschap "de Aarlanden" wilde de unieke viergang vervangen door elektrische bemaling), kwam Natuurmonumenten doodleuk met het plan om de droogmakerij (!) onder water te zetten! Voor meer veenmoeras. Handig in tijden van droogte! [Rijn en Gouwe, 3-9-'92]. Je moet

toch over een flinke dosis hersenletsel beschikken om dat te verzinnen. Ik heb toen m'n lidmaatschap maar opgezegd.

Over onder water zetten gesproken. Natuurmonumenten heeft wel voor elkaar gekregen, dat Tiengemeten, een eiland van 700 ha in het Haringvliet, aan haar wordt overgedragen. Het wordt veranderd in bos en water. De boeren, die sinds jaar en dag de vruchtbare grond bewerken, moeten er op den duur af. "Alleen om een paar vogels", schamperde een boerin. Natuurmonumenten maakt daar geen vrienden. Jammer, dat je maar één keer als lid kunt bedanken voor die water- en bomenclub! Natuurlijk weet ik wel, dat Natuurmonumenten ook nuttig werk doet. Maar de vereniging is er om natuur te behouden, niet om die te veranderen.

Schoolkinderen worden voorgeprogrammeerd. Ze praten feilloos de bioloog en de milieudeskundige na. "Het staat iedereen vrij om een boom in de grond te planten", horen ze. En hoe goed dat is. Wat ze ('s zomers) ook kunnen horen, is een reclamespot van verzekeringsmaatschappij Delta Lloyd. Daarin praat een man tegen een boom, zo van: "Hé, wat sta je daar lekker te staan, beste boom van me, en ehh..., als die insecten op je mooie bast kriebelen, dan zeg je 't maar hoor. Zeg eens, was dat malse regenbuitje van gisteren niet fijn?" Enz. Lachwekkend natuurlijk, maar kleine kinderen vangen 't blijkbaar op en gaan denken, dat bomen gevoel hebben. Indoctrinatie.

Nederland vestigt een record met z'n bomengekte. Sinds 1850 is het aantal bomen twintig maal zo groot geworden. Mede dankzij majesteit Beatrix. Zij zelf heeft gezegd: "Om het mooier te maken in Nederland zou iedere Nederlander een boom moeten planten, dat is goed voor het milieu". Nu "Jan Modaal" zelfs zijn koningin voor bomen hoort pleiten, is hij zodanig gehersenspoeld, dat hij bij 't zien van omgehakte bomen ademnood krijgt. Uiteindelijk gaat hij geloven, dat z'n kleinkinderen later met zuurstofmaskers moeten lopen. De Bomenstichting waarschuwde er immers al voor? Zie afb. 2.

Tegengas

Tegen al dit grove geweld begin je als armlastige molenclub niet veel. Toch was enig tegengas - hoe klein ook - gewenst. Het GvVM gaf de biotoopprijs aan Geldermalsen. De vereniging De Hollandsche Molen riep 1995 uit tot biotoopjaar, startte een actie en schreef de brochure "Ruimte voor Molens" en overhandigde die aan mevrouw Versnel-Schmitz, voorzitter van de vaste kamercommissie van VROM (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer). Ze stelde schriftelijke vragen aan staatssecretaris Nuis van O&W (Onderwijs, Cultuur

Afb. 2. Valse bangmakerij door de Bomenstichting. Bomen leveren slechts een zeer bescheiden hoeveelheid zuurstof! Voor onze (toekomstige) ademhaling zijn we afhankelijk van de zee!

en Wetenschappen). Nuis liet in z'n antwoord weten: "dat er in principe voldoende instrumentarium beschikbaar is om deze cultuurhistorische waarden te beschermen", zodat hij "geen noodzaak zag om tot nieuwe landelijke regelgeving te komen". Niets dus. Geen extra bescherming tegen bomen b.v. Jammer.

We hadden Nuis misschien eenvoudig kunnen vertellen, dat ook gewoon gras, lage struiken, land- en tuinbouwgewassen e.d. goed zijn voor het milieu, omdat ze net zo goed zuurstof produceren (afb. 3). Daarvoor zijn niet speciaal bomen nodig, ieder jaar verdwijnt er een stuk tropisch oerwoud zo groot als Engeland (iedere minuut zoveel hectare), hoor je dan. Maar ondanks deze massale kap hebben we nog nooit gehoord of gelezen, dat de hoeveelheid zuurstof in de atmosfeer afneemt. Dat zullen we ook nooit horen, want de allergrootste hoeveelheid zuurstof levert de zee!!

Fytoplankton

Eens, ruwweg 4 miljard jaar geleden, was er helemaal geen zuurstof. En ook geen water. De oceanen waren droog, omdat de aarde nog te heet was. Leven was onmogelijk. Grote hoeveelheden water, die in het gesteente gebonden waren in de vorm van waterstof, kwamen vrij in de atmosfeer. Daar bleven ze als zwarte wolken dikke waterdamp hangen, gemengd met andere gassen. Na vele miljoenen jaren raakte de lucht verzadigd en koelde de aarde af. Een nieuw natuurverschijnsel begon op te treden en dat doet het nu nog steeds: *het regende*.

Het regende en de regen verdampte. Het regende weer en de regen verdampte weer. Zeer, zeer lang achtereenvolgend. Totdat de oceanen gevuld waren en tweederde van het aardoppervlak was overdekt. Met water.

Het werd lichter; de zon scheen op de aarde en in de zee ontstond leven in z'n allereenvoudigste vorm: fytoplankton. Dat bestaat uit verschillende plantaardige micro-organismen, die onder invloed van het zonlicht (lichtfotonen) moleculen koolzuurgas (koolstofdioxide, CO_2) en water (H_2O) opnieuw rangschikten tot glucose ($\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$). Via deze energieopslag vermenigvuldigt het fytoplankton zich onder andere. Deze reactie, fotosynthese geheten, levert een afvalproduct op, nl. zuurstof (O_2).

Een periode van 700 miljoen jaar was nodig om de atmosfeer met zuurstof te vullen. Tenslotte werd, ongeveer 1,8 miljard jaar geleden, het huidige percentage van 20.8% bereikt. En tot vandaag zijn die in zee zwevende plantaardige micro-organismen, het fytoplankton, de leveranciers van 90% van alle zuurstof, die wij inademen. Dat percentage is zo hoog, omdat de zeeën 71% van het aardoppervlak beslaan. Slechts 6% van de aarde is bedekt met bos (nog altijd meer dan 30 miljoen km^2 !) en dat produceert veel te weinig zuurstof om het zuurstofgehalte in de atmosfeer op peil te houden.

Daar komt nog bij, dat de cellen in boombladeren (en verder al het plantaardige groen) slechts zuurstof geven, zolang het licht is. 's Nachts vindt er in al het groen een oxydatieproces plaats. Daar-

bij wordt de overdag vrijgekomen zuurstof voor een deel weer opgesoupeerd. Wat overblijft ademen vogels, knaagdieren, insecten, bacteriën en mensen in. Het percentage van 20.8% in de atmosfeer wordt door de zee op peil gehouden. De zee vult aan, wat er bij vuur, roestend metaal en bij vele andere oxydatieprocessen aan zuurstof wordt verbruikt. En dat gehalte van 20.8% blijft stabiel. Daarin is nog nooit ook maar de geringste afwijking gemeten. Zelfs als alle bossen in heel Europa zouden worden gekapt, dan nog zou de daling van het zuurstofgehalte nihil zijn!

De zuurstoflaag in onze atmosfeer draagt ertoe bij, dat het aardoppervlak wordt beschermd tegen de ultraviolette straling van het zonlicht. Daarbij is het vooral de laag met ozon (O_3), waarvan de moleculen uit 3 zuurstofatomen bestaan, die zeer effectief de ultraviolette straling absorbeert. Door de aanwezigheid van dit schild kon het leven uiteindelijk de zee verlaten en zich op 't land vestigen.

Men schat, dat we, wanneer het fytoplankton vanaf vandaag geen zuurstof meer zou leveren, over 2000 jaar door de zuurstofvoorraad heen

Afb. 3. Niet alleen bomen leveren zuurstof, maar al het plantaardige groen doet dat!

zouden zijn. Voorlopig hoeven we het dus niet benauwd te krijgen. Maar het is dus wel noodzakelijk om de oceanen schoon te houden. Noodzakelijker dan bomen planten.

Bronnen

W. Calvin: "De rivier, die tegen de berg opstroomt" (1990)

W. Day: "Genesis on Planet Earth" (1984)

Gildebrieven van de afgelopen jaren

Peter de Moes

OPROEP

Onlangs heeft een aantal zendamateurs bij mij op de molen proefuitzendingen gemaakt. Ze hebben diverse typen antennes uitgeprobeerd, maar in eerste instantie bleef het verwachte resultaat uit. Enkele weken later hebben ze het opnieuw geprobeerd, nu met een goed resultaat. De eerste keer bleek de gebruikte apparatuur niet optimaal.

Nu spelen ze met de gedachte om t.z.t. samen met molenaars iets groots te organiseren op het gebied van zenden. Het volgende zouden ze daarom graag willen weten:

- op welke molen zijn al eens zendamateurs geweest en wat was toen het resultaat?
- welke typen antennes werden er toen gebruikt?
- welk vermogen had de zendapparatuur?
- hoe ver was het bereik van de installatie?
- naam, adres en telefoonnummer van de zendamateurs, die bij jou op de molen zijn geweest.
- wie wil eventueel z'n molen een zaterdag beschikbaar stellen om de zendamateurs de gelegenheid te geven iets te organiseren?
- verder allerlei andere informatie, die beschikbaar is over het zenden, of die nu positief of negatief is.

Reacties gaarne zenden naar:

Gerard v. Baardwijk
Mgr. Goossenstraat 32
5683 JC Best
tel. 0493 - 395452

Bij voorbaat hartelijk dank!

ROCKETTING STRAK OF LOS?

In Gildebrief 96/3 schrijft Frank Klören over het "wegzetten" van molens. Een onderdeel van z'n ver-

haal betreft de bevestiging van de roekettingen. Merkwaardig vind ik, dat zijn methode afwijkt van die van Robbert Verkerk, beschreven in Gildebrief 94/3.

Frank Klören vindt, dat de roeketting tegen vooruitdraaien "in een lichte bocht behoort te hangen", terwijl Robbert Verkerk deze ketting zo mogelijk onder voorspanning bevestigd wil zien. Persoonlijk ben ik het met deze laatste eens. Ik heb het zelf nooit zien gebeuren, maar uit verhalen weet ik, dat bij zwaar weer "als de vang z'n werk moet gaan doen" dit met een ruk gebeurt.

Er wordt dan gezegd, dat "de roe in de ketting springt". We hebben dan te maken met piekbelasting. Ik ben ervan overtuigd, dat alle molenonderdelen, die daarbij zijn betrokken, ernstig op hun "gezondheid" worden gecontroleerd. Je kunt dan heel goed voor onaangename verrassingen komen te staan.

Waar het me nu vooral om gaat, is het volgende: Als gediplomeerd molenaar kun je desnoods doen, wat jouzelf het beste lijkt. Ik heb het idee, dat over deze kwestie voorlopig het laatste woord niet snel gezegd of geschreven zal zijn. Voor molenaars-inleiding is het wat anders: die moeten nog examen doen en het door de examencommissie gewenste antwoord geven.

Fa. J. J. Vendrig & Zn.

GROOT- EN KLEINVERPAKKING

VENDRIG'S PAPIERENZAKKEN VOOR UW BAKKERSMEEL:

Wij leveren zakken van

1-30 pond.

Zakken van 25 kg.

Wit en bruin.

Het bedrukken van de zakken met uw
eigen molen is mogelijk.

Bel geheel vrijblijvend voor onze
concurrerende prijzen.

Julianalaan 15

3417 GJ Montfoort

Tel. 0348-471521

Fax. 0348-471512

Mijn vraag aan het Gilde is nu: wat is in deze kwestie het door de examencommissie gewenste antwoord?

Met vriendelijke groet,
Barend Zinkweg
2e Stampioenwaardstraat 6b
3071 TR Rotterdam

Reactie van de examencommissie:

Aan de redactie van de Gildebrief wordt regelmatig kopij gestuurd, een zaak, waarmee we heel blij zijn. De ingezonden verhalen hebben echter niet altijd een even hoog niveau. Het komt zelfs wel eens voor, dat wij ons bij de redactie afvragen, of bepaalde artikelen wel geplaatst moeten worden. Simpelweg, omdat we het er niet mee eens zijn.

Daarom is het wel voorgekomen, dat stukken niet werden geplaatst. De reactie daarop volgt meestal snel: "Waarom staat mijn stuk er niet in?" Een aantal jaren geleden hebben we besloten, dat we soepeler zouden worden met de plaatsing van artikelen. Het logische gevolg daarvan is, dat we artikelen, die op een enkel onderdeel niet voldoen aan de gangbare visie, dan toch maar plaatsen. Vaak met in het achterhoofd de gedachte, dat dan de discussie later wel zal losbarsten.

De kwestie van de losse of strakke roeketting is zo'n zaak. Intern is er veel over gepraat, in de redactie, maar ook in de examencommissie.

Als lid van beide colleges kan ik meedelen, dat de visie daar gelijkluidend is. D.w.z. de roeketting behoort **niet** snaarstrak te liggen. De ketting behoort daarentegen in een flauwe bocht te hangen, zodat de vang als eerste z'n werk kan doen.

Jan Kurver

HET EXAMEN

Het is vrijdagmorgen 18 oktober. Ondanks een gedegen voorbereiding en een zeer goed verlopen toelatingsexamen op de "Keppelse molens" bij molenaar Dirk Minor heb ik de voorafgaande dagen toch een enigszins gespannen gevoel gehad.

Ik word deze morgen door mijn instructeur Jan Konink van molen "De Engel" in Varsseveld naar Hellouw gereden, alwaar Jan Knecht van "De Achterste molen" ons met koffie verwelkomt. We zijn redelijk vroeg, zodat we nog even tijd hebben om weer en wind te bespreken. Het is vrij rustig, windkracht 2 à 3, maar de wind komt uit het zuiden over de bomen en is enigszins vlagerig van karakter, terwijl de bomen ook enige variatie in richting veroorzaken.

De eerste kandidaat komt naar buiten, behoorlijk pessimistisch, met de opmerking, dat het zijn dag

niet is. Even later wordt hij binnengeroepen en blijkt zijn voorgevoel helaas gerechtvaardigd te zijn geweest. Hij mag het over een half jaar weer proberen. Bert, heel veel succes. Ik weet zeker, dat het je de volgende keer wel lukt.

Even later komen ook de examinatoren naar buiten. De heer Boskaljon is als afgevaardigde van "De Hollandsche Molen" aanwezig, terwijl ook molenaar Jan Knecht bij het examen aanwezig is. Ik stel mezelf voor en we lopen naar de achterkant van de molen. Na een korte inleiding vraagt de heer Derkman, die het eerste gedeelte van het examen voor zijn rekening neemt, naar mijn ervaringen op de lesmolen en naar mijn praktijkervaringen op andere molens.

Terwijl mevrouw Pouw-Schipper alles nauwgezet noteert, begint hierna het eigenlijke examen. Nadat ik verscheidene vragen heb beantwoord over de wijze van kruien bij deze en andere molens, wordt mij verzocht de molen op de wind te zetten. Na links en rechts "gevoeld" te hebben, krui ik de molen zo'n 45 graden ruimend. Ik zet de molen vast en loop naar voren om hem op te zeilen. Ik kies bij deze windkracht voor vier volle en zonder op- of aanmerkingen te krijgen kan ik de zeilen voorleggen. Wel geef ik bij elk komend end aan, dat de omstanders op hun hoede moeten zijn. Als alle

zeilmakerij Fa. van Neerven & Zn.

opgericht

1925

van Neerven's MOLENZEILEN

'N BEGRIP VOOR DE MOLENAAR

IN

NEDERLAND, BELGIË
EN DUITSLAND

IN

KATOEN, W.K. 77 EN VLASDOEK

DR. VAN ERPSTRAAT 1

5341 AK OSS

TELEFOON 04120-24028

enden zijn opgezeild komen de vragen bij het gevluht. In vlot tempo kan ik de meeste vragen beantwoorden, maar moet echter bij de op te geven maten wel geforceerd naar het antwoord zoeken. De rest lukt echter aardig. Als de heer Derkman is uitgevraagd, lopen we naar de staart. Als we langs de schepradkast komen, worden ook daarover in het voorbijgaan nog enige vragen gesteld, o.a. over de opbouw ervan.

Dan neemt de heer Vellekoop het over en verplaatsen we ons naar het bovenhuis van de wipmolen. Ook hier komt alles uitgebreid aan de orde, de constructie van het geheel, de vang en de eventuele verschillen met andere molentypen.

Na dit examengedeelte verplaatsen we ons naar de ondertoren voor het laatste deel van het examen. Ik ben tamelijk gerust over de eerste twee onderdelen, maar behoorlijk gespannen over wat er nu gaat komen: het weer.

Vragensteller is ditmaal de heer Kurver. Na enige algemene vragen, die me wat op mijn gemak stellen, komt de kern: een depressie met warmte- en koufront, zeewind, buien, noem maar op. Maar ook na dit examenonderdeel voel ik me redelijk zeker.

Ik mag naar buiten; de commissie gaat in overleg. Als ik na korte tijd weer wordt binnengeroepen, heeft de heer Vellekoop mijn maalboekje voor zich liggen. Hij complimenteert me ermee.

Eindelijk dan de uitslag: geslaagd! Voor beide onderdelen een 8!

Na nog even napraten besluiten Jan en ik naar huis te gaan. We nemen afscheid en gaan nog even aan bij het zeskant van Waardenburg. Kijk aan, hij maalt; de molenmaker is aan het werk. We mogen in de molen. Na een rondgang van onder tot boven door de molen gaan we nu echt naar huis.

Later op de dag vernam ik van Jan Knecht, dat de beide andere kandidaten, te weten Jan Jansen en Arie Griffioen het examen ook met goed gevolg hadden afgelegd. Beide heren, van harte proficiat! Vanaf deze plaats mijn dank aan molenaar/instructeur Jan Konink en molenaar Ben Hemink voor hun uitstekende begeleiding en motivatie. Alle anderen, bij wie ik het afgelopen jaar heb mogen meelopen: hartelijk dank, goede maalwind en tot ziens.

Cor Zorn
Hoge Veld 20
7091 VH Dinxperlo
tel. 0315 - 653633

copperant 't y coatings b.v.

Het meest complete onderhoudsprogramma voor uw molen.

Copperant biedt alles wat uw molen nodig heeft, zoals:

- Kleurcopperant, vochtregulerende houtbescherming in de bekende molenkleuren.
 - PPP roestwerende verf in diverse molenkleuren.
 - Hydrolin zwaardoek, in diverse molenkleuren, voor uw molenzeilen.
 - Houtworm copperant 330.
 - Plens 70, muurimpregneringsmiddel, overschilderbaar.
- En nog vele andere onderhoudsproducten.

Bel voor meer informatie: Zijlstra & Co Verf b.v. 058-288 77 00

GELDERSE MOLENGEKKEN OP PAD IN HET UTRECHTSE

Op zaterdag 28 september jl. hield de afdeling Gelderland van het GvVM de najaarsexcursie. Dit keer werd een bezoek gebracht aan de provincie Utrecht. We verzamelden ons om 10.00 uur bij de grootste "Chinees" van Nederland, te weten hotel "Van der Valk" te Breukelen.

De eerste molen van deze dag stond direct voor de deur, want dit was de "Kortrijkse Molen" van J. den Besten. In deze wipwatermolen (waterwipmolen?) kregen we een inleiding over o.a. de geschiedenis van de molen en over houtsoorten en hun toepassingen in poldermolens. Daarna konden we een kijkje nemen in de molen. De molen draaide voor de prins, maar gelukkig kwam de wind opzetten, zodat de molen in z'n werk kon worden gezet. Het vangen van de molen met behulp van een evenaar gaat in deze molen niet zoals men zou verwachten. De vangbalk komt nl. niet in een haak te hangen, maar op een klamp. De evenaar beweegt de vangbalk in een rechte lijn omhoog en omlaag en daarom moet men om de vangbalk langs de klamp te krijgen ook met de kneppel werken.

Ook vernuftig is in deze molen het systeem, waarmee de koningsspil met het rondsel naar het bovenwiel wordt gedrukt. Met een uitdraaibare spindel (scharnierend bevestigd aan slotplaat en koppelbalk) kan men de spil in positie brengen en vervolgens borgen met spieën. Als de vang is gelicht, kan het open schepd het water opvoeren. Bij deze molen loopt het via een pijpleiding weer terug naar de achterwaterloop, omdat de watertoevoer vanuit de polder is geblokkeerd. De biotoop van de molen zal worden verbeterd. De afrit van de A2 zal namelijk in de toekomst worden verlegd. Een groot deel van de bomen langs de A2 zal dan worden gekapt, zodat de wind weer kan toetreden tot het gevlucht.

Ons tweede bezoek gold de "Loenderveense molen" bij Loenen aan de Vecht. Deze achtkante bovenkruier was oorspronkelijk een binnenkruier, maar werd voorzien van een buitenkruierwerk. Vrijwillig molenaar J. van Bergeijk vertelde verder, dat het achtkant nog origineel is (o.a. te zien aan de achtkantstijlen van "waanhout"), maar dat de fundering en de kap zijn vervangen. De molen is rietgedekt en heeft fokken op alle enden met twee automatische remkleppen op de binnenroede. Het opvoerwerktuig is een schepd met een diameter van 5.65 m, waarmee de molen de polder Loenderveen kan bemalen. De molen heeft een rollenkruierwerk van iepenhout. Op de kruivloer is een metalen plaat aangebracht tegen slijtage. Tegen deze kruivloer aan is een extra bliksemafleider aangebracht.

Daarna zetten we koers naar Oud-Zuylen, gemeente Maarssen, waar we de beide poldermolens bezochten. Op de "Westbroekse molen" had-

den Gerrit en Eveline Pouw de koffie al bruin en die lieten we ons goed smaken. Daarna gingen we de beide molens verkennen. De Westbroekse molen is een achtkante grondzeiler bovenkruier met gemetselde veldmuren en een met riet gedekte romp en kap. De molen heeft een vlucht van 27.90 m en behoort wat dat betreft tot de grootste van ons land. In 1930 wilde men het vermogen van de molen ca. 20% vergroten door het gevlucht te "verdekken" en het plaatsen van twee waaierpompen. Tegenwoordig heeft het gevlucht fokwieken. Bij de laatste restauratie zijn de pompen vervangen door een vijzel. De overbrenging van koningsspil (ondereinde van staal) op de vijzel loopt via twee tandwielkasten, waarvan de eerste een versnelling en de tweede een vertraging geeft. Vanaf de tweede kast wordt de vijzel via een snaarverbinding aangedreven. Bij windkracht 5 à 6 kan de molen zo'n 42000 kubieke meter water per etmaal verplaatsen. In de molen is een schitterend model te zien van een schepd, zoals dat in vroeger tijden werd geconstrueerd.

Niet alleen de Westbroekse molen, maar ook de "Buitenwegse molen" is verdekkerd geweest. In deze laatste molen werd niet alleen het gevlucht, maar ook het halslager verdekkerd. Dat Dekkerlager, een rollenlager, is nog steeds in de molen aanwezig. Het oorspronkelijke schepd werd in 1931 vervangen door een waaierpomp, die door de koningsspil wordt aangedreven via een stelsel van riemschijven en riemen. In deze molen is de koker goed te bekijken. Via deze koker loopt de koningsspil van het bovenhuis naar de ondertoren. Ook de Buitenwegse molen heeft nu fokwieken. Het bovenhuis is in Rijnlants rood geschilderd.

De laatste molen, die we bezochten, was "De Kraai" te Westbroek. Deze achtkante stellingmolen zal weer kunnen draaien, als men het wieksysteem met jalouziekleppen heeft vervangen door een Oud-Hollandse ophekkings. In de molen is nog een koppel stenen aanwezig, voorzien van een gaten-scherpsel.

Daarmee kan echter niet meer worden gemalen. In de molen zijn nog restanten aanwezig, die herinneren aan de periode, waarin de molen als opwekker van elektriciteit werd gebruikt, o.a. een als dynamo gebruikte elektromotor. In de kap kwam een vraag bij ons op, toen we de twee steunders zagen, die windpeluw en lange spruit met elkaar verbinden: Als er één steunder is, wordt deze gewoonlijk de burgemeester genoemd; als er drie steunders zijn, spreekt men wel van burgemeester en wethouders. Maar bij twee? Wordt het dan burgemeester en loco-burgemeester? Wie weet het antwoord?

Petro van Doorne

Effectief besparen op stoffilters?

Een goeie tip voor een simpele besparing? De levensduur van de stoffen filters die u gebruikt, kunt u gemakkelijk met een factor twee of drie verlengen! Kwestie van ze perfect te laten reinigen door Wilhelmina, een bedrijf dat hierin is gespecialiseerd.

Uiteraard gaat Wilhelmina hierbij buitengewoon omzichtig te werk.

Zo wordt voor elke nieuwe klant eerst een proefwassing verricht. De resultaten hiervan worden in een helder rapport vastgelegd en uitvoerig doorgesproken.

Zodat er geen vuiltje aan de lucht is bij het reinigen van uw kostbare filters.

Wanneer u even belt of faxt zitten we snel bij elkaar aan tafel.

U kunt ook onderstaande bon in een ongefrankeerde envelop stoppen en sturen naar:

Wilhelmina Textieldiensten B.V., Antwoordnummer 23, 5700 WB Helmond.

Wilhelmina

werkt aan schoner werken®

Wilhelmina Textieldiensten b.v. Kanaaldijk Z.W. 9, 5706 LD Helmond,
Telefoon: 0492 598181, Fax: 0492 526105.

Steunpunten in Apeldoorn, Bergen op Zoom, Hoogeveen en Woerden.

- BON** Neem a.u.b. contact met mij op voor:
- o nadere informatie over het reinigen van stoffilters;
 - o het maken van een afspraak.

Naam bedrijf

Adres

Postcode/plaats

Naam contactpersoon

Telefonisch bereikbaar op nummer

FRIESE MOLENMIDDAG OP 28 SEPTEMBER JL.

Het was goed weer en er was wind. De ingrediënten voor een geslaagde molenmiddag waren dus aanwezig, temeer daar de vier gastheer-molenaars zich bijzonder hadden uitgesloofd om het hun bezoekers naar de zin te maken. Helaas viel het aantal bezoekende molenaars tegen. Het merendeel van hen kwam bovendien van buiten de provincie: uit Groningen, Overijssel en Noord-Holland. Uit Friesland zelf kwamen er slechts twee.

Dat vinden we jammer. Van verschillende zijden hebben wij vernomen, dat onze aankondiging van deze middag in de juni-uitgaven van de Gildebrieven en de Utskoat eigenlijk veel te vroeg was. Dat geven wij volmondig toe. Aankondiging van een Friese molenmiddag op de laatste zaterdag in september in de september-uitgaven draagt het gevaar in zich te laat te komen, als die uitgaven met vertraging verschijnen. Verschuiving van de Friese molenmiddag naar een zaterdag in oktober kan weer tot gevolg hebben, dat de kans op redelijk weer kleiner wordt. Goede raad is dan ook duur. Suggesties hierover zijn dan ook welkom. Wijzelf denken - nog heel

voorzichtig overigens - aan het éénmalig schriftelijk uitnodigen (wel een kostbare zaak!) van alle Friese molenaars met een eventuele introducè, die belangstelling heeft voor het molengebeuren. Wellicht werkt dit de zo noodzakelijke werving van leerling-molenaars in de hand. Daarnaast willen we dan natuurlijk de publicatie in de Gildebrieven - ten behoeve van de molenaars buiten Friesland - handhaven. Ook is het het overwegen waard de molenmiddag te verruimen tot molendag.

Dus collega's, reacties hierover zijn zeer welkom. Tenslotte kunnen we jullie reeds nu verklappen, dat we voor volgend jaar denken aan een molenmiddag in de regio Wolvega. Wij danken jullie bij voorbaat voor alle brieven en telefoontjes, die we naar aanleiding van dit artikelje zullen ontvangen.

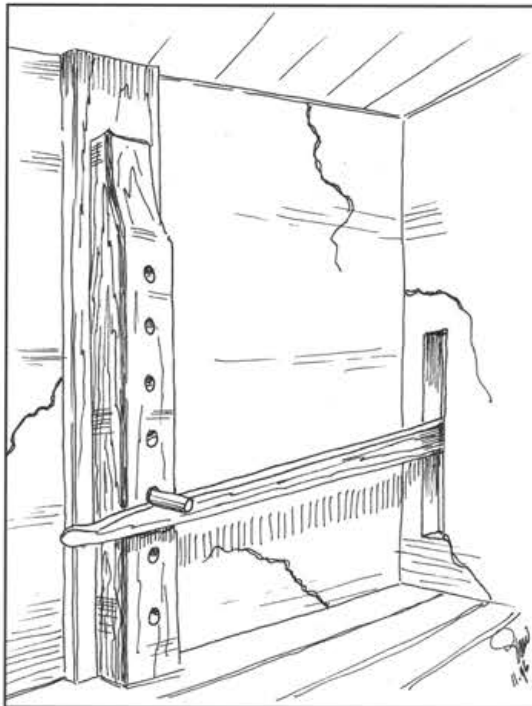
Betty tel. 058 - 2151758

Dirk tel. 0511 - 463479

WAT WAS DAT VOOR EEN MOLENZAAK?

Afgebeeld was een trechtervormig houten "geval", staande op de vloer. Nu moet worden gezegd, dat het "geval" niet op de vloer staat, maar er een centimeter of vijf, zes doorheensteekt. Het betreft het kaar in een pelmolen, aldaar te vinden op de maalzolder. Het is voorzien van een schuif. Als men de schuif opentrekt, valt de gerst op de pelsteen. Het schuifje was op de tekening niet te zien, omdat de tekening vanaf de tegenovergestelde kant werd gemaakt. Je moet het de molenkenners tenslotte niet te makkelijk maken.

Het kaar wordt bij aanvang van het pellen gevuld met ongeveer een halve mud gerst (ca. 30 kg). Als de molen goed op gang is, laat men, door het schuifje uit te trekken, de gerst op de snel ronddraaiende pelsteen vallen. De gerst komt uiteindelijk terecht tussen de steen en het pelblik en wordt dan ontdaan van het harde huidje. Hoe het pellen verder in z'n werk gaat, kan men heel goed volgen in het artikel betreffende dit onderwerp in het Groninger Molenboek. Het leuke van dat artikel is tevens, dat Groninger molentaal is gebezigd bij de beschrijving van alle aan de orde komende molenonderdelen. Als lesstof is dit deel van het Groninger Molenboek (pag. 90-107) zeker aan te bevelen.

Molenstenen

**Zowel met zachte uitslag
als massieve, kunnen wij u
naar keuze leveren.**

Onze maalstenen worden vakkundig afgewerkt, vooral het scherpen en het goed onder de rij brengen.

Ook voor nieuwe Duitse blauwe stenen, kunst- en sierstenen kunnen wij u van dienst zijn.

Voor verdere inlichtingen graag bereid.

Voorheen **A.H. Kees** uit Leende.

H.J.A. van Vugt

**Molensteenfabriek
Zomereik 10, 5682 HH Best
Telefoon 0499-395454**

MOLENLITERATUUR

"De windmotor als poldergemaal in Friesland", geschreven door de heren J. Bergstra en W.D. Hengst.

De redactie kreeg het verzoek in de Gildebrief een artikel te wijden aan dit boek. Ondergetekende zou aan dit verzoek gaarne willen voldoen. Maar bij het doornemen van dit (foto)boek kwam ik al snel tot de ontdekking, dat er in mijn molenkennis een flink hiaat voorkomt. Wij zijn zeer duidelijk opgeleid tot molenaars, die "alles" weten over een totaal ander soort molens, dan waarover het in dit boek gaat. Ik kan en wil dan ook niet verder gaan dan te vermelden, dat het boek meer dan honderd (!) foto's bevat. Een uitvoerige technische beschrijving en enkele gedetailleerde beschrijvingen van windmotoronderdelen zijn ook opgenomen. Tevens vindt U in dit boek een vrij volledige inventarisatie van het in 1994-1995 nog aanwezige bestand van dit type molens in de provincie Friesland.

De schrijvers trachten met het boek de windmotor onder de aandacht van een breder publiek te brengen. De windmotor is een technisch zeer doordachte constructie en verdient zeker het nodige respect. Juist omdat het een molentype betreft, waar wij molenaars in de regel zeer weinig van weten, is de

aanschaf het overwegen waard. De prijs bedraagt f 30,-, exclusief verzendkosten.

Het boek is verkrijgbaar bij de heer J. Bergstra
Drakenstraat 55
8605 BH Sneek
tel. 0515 - 415103

Jammer genoeg staan de verzendkosten niet vermeld.

namens de redactie van de Gildebrief,

Bert v. Uffelen

NATIONALE MOLENDAG 1997 - een voortgangsbericht

In de vorige uitgave maakten wij melding van onze voornemens om Nationale Molendag te laten figuren als start van een Molenjaar. Zoals U zult begrijpen, vergt dit plan meer financiële middelen dan waarover wij momenteel beschikken. Immers, activiteiten, waarbij molens een rol spelen of kunnen spelen gedurende het gehele toeristenseizoen, dienen in de krant of in een folder een plaats te krijgen. Bovendien zal de publicatie in een zo groot mogelijke kring verspreid moeten worden. Ter vergelijking: De Fietsideeënkraan heeft een oplage van 1.5 miljoen exemplaren! Voor vermeldingen zullen we vooral een beroep moeten doen op de molenaars, molenstichtingen, VVV's en de Databank Toerisme.

Bij een mogelijke sponsor is een aanvraag ingediend, maar ja, het is slechts aan windmolens voorbehouden om te gaan malen, zodra er wind is...

Laten de molenaars er maar rekening mee houden, dat het scenario voor 1997 hetzelfde zal zijn als tot nu toe gebruikelijk was, d.w.z. dat Nationale Molendag op zaterdag 10 mei zal plaatsvinden, tegelijk met Landelijke Fietsdag.

Werkgroep Nationale Molendag

MOLINOLOGIE no. 5

In juni 1996 verscheen de vijfde aflevering van het Vlaamse tijdschrift voor molenstudie, Molinologie.

Buiten de vaste rubrieken is in dit nummer een interessant artikel opgenomen van de hand van Ad van Beek en Ton Meesters, getiteld *"Het aanbrengen van een nieuwe steenbalk in de stan-*

derdmolen van Teteringen". Aan deze molen, die aan het Moleneind te Teteringen stond, vonden in 1804 herstelwerkzaamheden plaats. In het artikel wordt na een inleiding over de geschiedenis van deze molen nader ingegaan op deze herstelwerkzaamheden. In de bijlage is het bestek integraal opgenomen. Dit bestek wordt nader besproken.

Verder is in dit nummer opgenomen een artikel van de hand van Lieven Denewet en Frans Rutten, getiteld "Stagnatie in de Nederlandse molenbouw?". In de ogen van de auteur ondervinden grote uitvindingen weerstand en krijgen deze daardoor weinig of geen kans. Deze artikelen zijn eerder verschenen in het tijdschrift "Alegemeene Konst- en Letterbode", dat werd uitgebracht van 1766 tot 1862.

Verder een artikel van de hand van Frans Rutten over de houtzaagmolen "De Salamander": historie - techniek. Voorts de neerslag van een lezing in november 1994 van TIMS Nederland en een artikel van Dick Zweers: "Fundering van een standerdmolen in Waardenburg".

Het blad is te bestellen door overmaking van f 13,- op postrekening 6 10 49 27 t.n.v. Penningmeester TIMS-Nederland. Door overmaking van f 20,- is men verzekerd van een abonnement op dit blad. Men ontvangt dan jaarlijks twee nummers. Nadere informatie met betrekking tot Molinologie kan men verkrijgen bij Tjerk Oosterhuis, Hondsdraf 17, 3738 TB Maartensdijk, tel. 0346 - 213911.

UITNODIGING

Het GvVM, afdeling Noord-Holland, nodigt leden en belangstellenden uit voor de

CONTACTAVOND

op vrijdag 21 maart 1997

in de Molenzaal van Sportcomplex Hoornse Vaart (bij station Alkmaar-Noord)

DIA-LEZING, door de Heer Tom G. Bos over molens in Noord-Holland in de periode 1950-1960

Zaal open 19.30 uur. In de zaal s.v.p. niet roken. Inlichtingen: tel. 072 - 5338280 of 0251 - 311389

JAMMER GENOEG BENT U NIET DE ENIGE MET BELANGSTELLING VOOR MONUMENTEN

Evenals u hebben ook houtworm, boktor en zwam een uitgesproken voorliefde voor ons nationaal monumentenbestand.

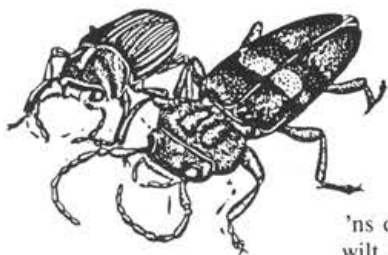
En waar uw belangstelling opbouwend is, gaan zij nogal afbrekend te werk.

Resultierend in schadeposten van miljoenen guldens. Voorkomen blijft daarom altijd goedkoper dan genezen.

Sterker nog: genezen is soms zelfs helemaal niet meer mogelijk.

Laat daarom een specialist van Rentokil bij u langs komen voor inspectie. De kosten van deze inspectie zijn nul komma nul, waar ook in Nederland.

Bovendien krijgt u meteen een serie

Links de houtworm, rechts de boktor. Samen veroorzaken ze voor miljoenen schade aan monumenten.

duidelijke tips over bescherming.

Vul de bon in en stuur 'm op. Ook als u eerst onze uitgebreide dokumentatie

'ns onder de loep wilt nemen.

RENTOKIL GRATIS INSPECTIE

☐ Wilt U mij bellen voor een gratis inspectie?

☐ Wilt u mij eerst dokumentatie zenden?

Naam: _____

Bedrijf: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Telefoonnr.: _____

Opsturen aan rentokil, postbus 52, 2280 AB Rijswijk (Z.H.). of bel gratis: 06-0226600

IN DE PRAKTIJK VOORKOMENDE HEFBOOMVERHOUDINGEN

In de vorige Gildebrief is bij wijze van voorbeeld bekeken, hoe sterk de remprestatie van een willekeurige, werkelijk bestaande, molen al kan veranderen door alleen maar een vangketting van een iets ander gewicht aan de wipstok te hangen. Bij een slechts 21/2 kg zwaardere vangketting en een hefboomverhouding van 1:18 in het bedieningsmechanisme van de vang, bleek er bij een oorspronkelijke sabelijzerkracht van 500 kg al 9% van de totale vangkracht verloren te gaan. In het onderstaande artikel heb ik nu geprobeerd om na te gaan, of deze 9% ook voor de overige in ons land staande windmolens een redelijk aanvaardbaar verliespercentage is. En daarnaast, hoe de uit oude schaaltekeningen van diverse molens opgemeten hefboomverhoudingen in het vangmechanisme moeten worden geïnterpreteerd.

Verwachte samenhang tussen de vlucht-grootte en de hefboomverhouding in het vangmechanisme

Iedere vrijwillige molenaar weet uit eigen ervaring, dat met de lengte van de roeden van een molen ook het beschikbare vermogen aan de bovenas toeneemt. Met een grotere vlucht vangt de molen immers meer wind en zal daardoor ook meer energie aan de as afgeven. Maar om een molen met meer "asvermogen" toch bij elke windkracht tot stilstand te kunnen brengen, is er natuurlijk ook een grotere vangkracht vereist. Een grotere molen zal daarom, onder voor het overige gelijkblijvende omstandigheden, meer trekkracht in het sabelijzer moeten hebben. Dit kan worden bereikt door een

nodig heeft, zal deze in de regel ook een grotere hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang moeten hebben. De grootte van de hefboomverhouding in het vangmechanisme moet dus in theorie worden afgestemd op de grootte van het gevlucht, ongeacht de aard van het vangmechanisme (wipstok, vangtrommel of evenaar).

In de praktijk toegepaste hefboomverhoudingen

Om een indruk te krijgen van de vroeger gehanteerde hefboomverhoudingen in het vangmechanisme, heb ik de grootte daarvan opgemeten uit een aantal schaaltekeningen in het in 1734 uitgegeven Groot Algemeen Moolen-Boek van de hand van Johannis van Zyl, destijds molenmaker te Lexmond. Dit boek bevat omschrijvingen van allerhande soorten molens, die toentertijd zowel binnen als direct buiten de stad Amsterdam hebben gestaan. Van Amsterdamse voeten (= 28,3 cm) naar meters omgerekend, gaf dit het volgende resultaat:

Daarnaast heb ik ook nog wat gegevens uit schaaltekeningen in diverse andere molenboeken opgemeten. Ook daarbij blijkt de overbrengingsverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang voornamelijk tussen de 1:12 en de 1:36 te liggen. De hoeveelheid meetgegevens, die ik voor dit artikel heb verzameld is weliswaar niet voldoende om er representatieve uitspraken over de gehele windmolenpopulatie van ons land mee te kunnen doen, maar ze geven wel een eerste globale indruk van de spreiding in de hefboomverhoudingen, die er ongeveer bestaat.

Afbeelding nummer	Molen- type	Functie	Vlucht	Diameter bovenwiel	Hefboom- verhouding
XV	8-kant	snuifmolen	14.15 m	1.95 m	1:151/2
XIX	8-kant	volmolen	23.90 m	2.65 m	1:15
XXXVII+VIII	8-kant	houtzaagmolen	20.40 m	2.50 m	1:36
Tabula II	8-kant	papiermolen	23.50 m	3.05 m	1:28

Alle molens hadden indertijd nog het Oud-Hollands tuig.

zwaardere (dus langere of dikkere) vangbalk aan het sabelijzer te hangen (1), of door de vangbalk op de alom bekende manier zwaarder te bevrachten. Maar naarmate de trekkracht in het sabelijzer d.m.v. verzwaring van de vangbalk groter wordt gemaakt, zal natuurlijk ook de hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang groter moeten zijn, om daarmee het grotere gewicht van de vangbalk nog goed op te kunnen tillen. Dus, omdat een molen met een grotere vlucht voor een betere houdkracht van de vang meer voorspanning op het sabelijzer en bijgevolg een zwaardere vangbalk

Bij standerdmolens met hun ten opzichte van hun vlucht relatief grote bovenwiel is er minder trekkracht in het sabelijzer vereist dan bij andere korenmolens met eenzelfde vlucht, maar een veel kleiner bovenwiel. De hefboomverhouding van het bedieningsmechanisme van de vang kan daarom bij standerdmolens gewoonlijk vrij klein blijven. Dit klopt ook met de door mij uit enkele schaaltekeningen opgemeten hefboomverhoudingen. Deze blijken slechts te variëren van 1:15 tot 1:21. De hefboomverhouding blijft bij deze standerdmolens dus inderdaad aan de lage kant.

Daarentegen bleken de door mij opgemeten hefboomverhoudingen in het vangmechanisme van enkele wipmolens een opmerkelijke spreiding te hebben. Die liepen uiteen van 1:12 tot 1:60 of zelfs 1:72! Het merendeel bevond zich echter tussen 1:12 en 1:36. Bij slechts enkele wipmolens schoot de hefboomverhouding door naar 1:60 of 1:72. Op de doorsnedetekeningen van deze laatste molens stond echter geen schaalverdeling vermeld (zie o.a. Informatie XII, blz. 20-21). De uit deze tekeningen opgemeten hefboomverhoudingen kunnen daarom beter buiten beschouwing worden gelaten, omdat ze niet voor 100% betrouwbaar zijn (2).

Mogelijke redenen voor niet sluitende samenhang

Wat opvalt, is, dat de overbrengingsverhoudingen van de hierboven vermelde molens uit het Groot Algemeen Moolen-Boek niet, zoals verwacht, netjes blijken op te lopen met de grootte van de vlucht. Alleen na verwerking van de invloed van de bovenwieldiameters en de transmissieverhoudingen in het gaande werk (3) van de betreffende molens zijn de hefboomverhoudingen in het vangmechanisme enigszins naar de grootte van de vlucht te rangschikken. Maar zelfs dan is er nog geen volledig sluitend verband tussen de hefboomverhoudingen bereikt. Er blijft een zekere spreiding bestaan. Dit kan verschillende oorzaken hebben.

Allereerst kunnen deze molens, qua constructie en afmetingen, stuk voor stuk een totaal andere vang hebben gehad. Uit de doorsnedetekeningen in het Groot Algemeen Moolen-Boek is namelijk niet af te leiden, of de betreffende molens waren uitgerust met een stutvang of met een blokvang. Bovendien was op de tekeningen niet te zien in welke mate het bovenwiel door de vang werd omsloten. De krachtversterking tussen de vangstukken en het bovenwiel kan dus heel goed fors van molen tot molen hebben verschild. Nu is bekend, dat een molen met een vang, die uit zichzelf maar weinig remkracht opbrengt, een grotere voorspankracht in het sabelijzer nodig heeft dan een molen met een vang, die juist veel remkracht aan de omtrek van het bovenwiel ontwikkelt. Door het verschil in voorspankracht wordt uiteindelijk bij beide molens toch weer evenveel remkracht aan de omtrek van het bovenwiel verkregen. Een dergelijk verschil in vangconstructie kan er aldus toe hebben geleid, dat men destijds bij de bouw van deze vier voorbeeldmolens uit het Groot Algemeen Moolen-Boek direct al voor een sterk uiteenlopende bevrachting van de vangbalk heeft gekozen. Om er daarna weer voor te zorgen, dat de vang van elke molen toch met ongeveer dezelfde kracht door de molenaar zou kunnen worden bediend, zal men onvermijdelijk ook de hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang voor iedere molen weer anders hebben moeten nemen. Daarmee is voor een belangrijk deel verklaard, waarom de grootte van de hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang van elk der voorbeeldmolens inderdaad niet gelijkmatig met de grootte van de vlucht toeneemt.

Hiervoor zijn echter nog meer redenen te noemen. Tot nu toe ben ik er steeds van uit gegaan, dat

deze vier molens uit het Groot Algemeen Moolen-Boek allemaal door molenmaker Johannis van Zyl zelf, en dus allemaal volgens precies dezelfde normen, zijn gebouwd. Maar ik heb niet kunnen achterhalen, dat dit inderdaad het geval was (misschien omdat er een aantal pagina's uit het boek ontbreekt). Mochten de bewuste vier molens daarentegen destijds door verschillende molenmakers zijn gebouwd, dan zouden al deze molens alleen om die reden al totaal onsamenhangende hefboomverhoudingen en bedieningskrachten kunnen hebben gekregen. Ook in die dagen zullen de molenmakers op grond van hun eigen ervaring en inzicht, allemaal wel hun eigen ontwerpregels voor het bouwen van molens hebben gehad. Zo kan de één naar een bedieningskracht van 20 tot 40 kilogram hebben gestreefd, terwijl de ander een bedieningskracht van 40 tot 60 kilogram voor het vangmechanisme wellicht nog best acceptabel vond.

Tenslotte bestaat ook nog de mogelijkheid, dat de toenmalige molenbouwers de afmetingen van het bedieningsmechanisme van de vang alleen maar zo hebben gekozen om de ruimte tussen de ezel en de achterkeuvelsbalk te overbruggen, zonder daarbij echt te letten op de gevolgen voor de grootte van de hefboomverhouding. Door de vangbalk binnen het achtkant zo ver mogelijk naar achteren te laten doorlopen en het in de kap stekende deel van de wipstok zo kort mogelijk te houden, werd in dat geval automatisch de grootst mogelijke hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang verkregen en daarmee automatisch ook de binnen de afmetingen van de kapconstructie laagst haalbare bedieningskracht. Om het gewicht van de vangbalk en daarmee ook de sabelijzerkracht gelijk te houden, kon de dikte van de vangbalk wat kleiner worden genomen, naarmate de lengte ervan groter moest worden. Wat me bij het opmeten van de hefboomverhoudingen in de vangmechanismen van de verschillende molens verder het meest opviel, is, dat de lengte van het uit de kap stekende deel van de wipstok steeds precies zo groot was gekozen, dat het vangtouw bij al deze molens telkens net achter het kruirad op de grond uitkwam. De lengte van het uit de kap uitstekende deel van de wipstok werd dus normaal gesproken niet als variabele gebruikt bij het construeren van een zo gunstig mogelijke hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang.

Hoe men vroeger de grootte van de hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang van een molen heeft gekozen, is dus niet geheel duidelijk. Wel is ongeveer te beredeneren, welke afwegingen daarbij een rol hebben gespeeld. Het is niet waarschijnlijk, dat de hefboomverhouding in het vangmechanisme volledig willekeurig uit de overige afmetingen van de kapconstructie van een molen ontstond. Er moet tot op zekere hoogte wel degelijk sprake zijn geweest van een bewuste, weloverwogen keuze, omdat anders het risico bestond, dat er, als de bouw van de molen helemaal voltooid was, achteraf alsnog een totaal ander hefboommechanisme voor het bedienen van de vang in de kap van de molen moest worden aangebracht, eenvoudig omdat de kracht, nodig voor het bedienen van de

vang, voor de molenaar veel te groot bleek te zijn. Ook in die dagen bracht dat natuurlijk alleen maar extra kosten met zich mee.

Hoe het ook zij, er is hiermee in ieder geval duidelijk geworden, dat de grootte van de vlucht nooit het enige criterium voor de keuze van de grootte van de sabelijzerkracht (4) en de daarvan afgeleide hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang van een molen kan zijn geweest.

Samenvattend moet ik vaststellen, dat de hefboomverhouding in het bedieningsmechanisme van de vang van molen tot molen sterk kan variëren. Dat heeft automatisch tot gevolg, dat daarmee ook de totale krachtversterking in het vangmechanisme per molen fors kan verschillen. Sommige molens kunnen daardoor, bij het vernieuwen van onderdelen uit het bedieningsmechanisme van de vang, nog veel meer remkracht verliezen, dan in de vorige Gil-

debrief werd aangegeven. Zo zal er door het aanbrengen van een 21/2 kg zwaardere vangketting in een molen met eenzelfde sabelijzerkracht als de molen uit het rekenvoorbeeld (dus 500 kg), maar met een hefboomverhouding van bijvoorbeeld 1:36, geen 9%, maar zelfs 18% van de totale vangkracht verloren kunnen gaan! Over een molen met een hefboomverhouding van 1:72 spreken we dan maar liever niet, want daarvan loopt het vankrachtverlies maar liefst op tot 36%!

In de volgende Gildebrief zal ik aansluitend op dit artikel proberen aan te geven, binnen welke grenzen ook de totale vangkracht op het bovenwiel en daarmee ook het totale remmend koppel op het gevlucht als gevolg van een iets ander vangkettinggewicht kunnen worden aangetast.

Alan Kuilder

GILDELID GERIDDERD

Op 19 oktober jl. ontving ons lid, de heer W.A. Hofkamp, uit handen van de burgemeester van Menaldumadeel een Koninklijke Onderscheiding.

Waling Hofkamp heeft enkele jaren geleden tijdens een jaarvergadering in Arnhem al eens een dia-lezing gehouden over de gerestaureerde en nog te restaureren molens in de gemeente Menaldumadeel. Voor diegenen, die deze lezing niet hebben bijgewoond, en voor iedereen die Waling Hofkamp niet kent, nemen we een aantal punten over uit het zgn. "pleitschrift", dat door het bestuur van de "Stichting Molens in Menaldumadeel" werd ingezonden:

"Het voorstel tot voordracht voor een Koninklijke Onderscheiding wordt ingegeven door de jarenlange zorg en inspanning van de voorgedragene voor de windmolens in Nederland en met name toegepast op de molens in de gemeente Menaldumadeel.

De heer Hofkamp volgde een technische opleiding. Zijn huidige functie is medisch instrumentmaker in het Medisch Centrum Leeuwarden. De belangstelling voor molens was bij Waling en bij zijn tweelingbroer Piet al vroeg aanwezig. Als jongens gingen ze al bij molenaars op bezoek. Zo maakten ze in het begin der 70-er jaren kennis met de heer L. v.d. Kooi, die molenaar was op de molen van de Marssumer polder te Marssum. Molenaar van der Kooi was bereid de gebroeders Hofkamp het molenaarschap bij te brengen. Dit gebeurde deels op de Marssumer poldermolen, deels op de korenmolen te Vrouwenparochie. Het resulteerde erin, dat de twee broers op 2 juni 1973 als de twee eerste Friezen slaagden voor het molenaarsexamen op korenmolen "De Meeuw" in het Groningse Garnwerd. Waling werd toen molenaar op de korenmolen te Vrouwenparochie.

Waling hield zich van het begin af aan bezig met de organisatorische kanten van molenbehoud en opleidingen. Rondom hem vormden zich enthousiaste groepen. Op initiatief van Waling vond op 26-2-1974 te Ferwerd een eerste bespreking plaats met het Dagelijks Bestuur van de vereniging "De Fryske Mole" om richtlijnen op te stellen. Een werkgroep zou vooral de contacten tussen vakmolenaars, vrijwillige molenaars en leerling-molenaars moeten verbeteren. Er moest een bijdrage worden geleverd aan het behoud van de Friese molens o.a. in de vorm van het regelmatig laten malen van de intact zijnde molens. Andere aspecten waren: het doorgeven van informatie, het benaderen van eigenaars, het verzorgen van opleidingen en het controleren van molens op draaivaardigheid. Na de oprichting van het "Gild Fryske Molders" in 1975 bleef Waling het Gilde van Vrijwillige Molenaars trouw. Hij leidde vanaf het begin ook zelf molenaars op, en wel op de molen van Vrouwenparochie.

Op 9 oktober 1975 werd op initiatief van de Verenigingen voor Dorpsbelangen Marssum en Dronrijp, het Waterschap Noardlik Westergoa en het Gemeentebestuur van de gemeente Menaldumadeel de "Stichting Molens in Menaldumadeel" opgericht. Deze stichting werd eigenaar van de zeven nog aanwezige poldermolens in de gemeente. Waling werd gevraagd toe te treden namens het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Van 27 maart 1979 tot 12 februari 1992 vervulde hij het secretariaat van de stichting. De stichting zag zich geplaagd voor de taak om de zeven zwaar in verval geraakte molens te restaureren. Vanaf het begin in 1976 hebben de vrijwillige molenaars en de leerling-molenaars hierbij o.l.v. Waling hand- en spandiensten verleend.

Vanwege de moeilijke financiering heeft men op advies van Waling besloten om de restauraties zelf

ter hand te nemen. Dat wil zeggen, dat o.l.v. Waling een aantal vrijwilligers elke zaterdag is bezig geweest met molenrestauraties.

Begonnen werd met de poldermolen "De Puollen" te Dronrijp. Na 2500 uren vrijwilligerswerk kon Commissaris van de Koningin, de heer H. Wiegel, op 27 april 1985, geassisteerd door de 80-jarige Lenze v.d. Kooi, de vang lichten. De groep o.l.v. Waling had de smaak te pakken en begon nu twee molens tegelijk te restaureren. De "Hatsumer molen" en molen "Kingmatille" te Dronrijp werden aangepakt. Beide molens verkeerden totaal in verval. Ze werden in 5000 vrijwilligers-uren volledig gerestaureerd. Mr. Pieter van Vollenhoven verrichtte de openingshandeling. De volgende restauratie kondigde zich al weer aan: de inmaelvijzel van de molen te Marssum met als bijkomend werk een nieuwe vijzelbak voor de uitmaalschroef. Deze werkzaamheden vergden zo'n 1700 vrijwilligers-uren. Inmiddels had de groep al weer de vierde vijzel afgeleverd! Ook hier werden de werkers o.l.v. Waling danig in het zonnetje gezet. Zonder tekeningen werd toch perfect gerestaureerd.

Inmiddels was men in 1993 ook begonnen met de restauratie van de zevende molen van de stichting, molen "De Kievit" tussen Menaldum en Berlikum.

Er is door de stichting een Werkgroep Molenaarshoud in het leven geroepen. O.l.v. Waling Hofkamp gaat men zorgen, dat ook in de toekomst de molens er perfect bijstaan. Waling is nog altijd instructeur voor de opleiding tot vrijwillig molenaar. Tevens trad hij tot voor kort landelijk op als examinator voor de examens, die worden afgenomen namens de vereniging "De Hollandsche Molen".

Bovenstaand verhaal was (in uitgebreidere en wat formelere vorm) aanleiding om aan Waling Hofkamp een Koninklijke Onderscheiding uit te reiken.

Op 19 oktober jl. werd onder werkelijk schitterende weersomstandigheden molen "De Kievit" te Ber-

likum geopend. Tussen weidse grasvelden en de wolken weerspiegelende poldersloten staat deze molen daar mooi te zijn. Goed gerestaureerd. Zo'n 1900 uur is hier aan arbeid in geïnvesteerd door de groep vrijwilligers. Zij kunnen zich zo zachtjes aan gerust "molenmakers" noemen! Als je met zo'n prachtige wind, zulke schitterende wolkenluchten onder zulk een stralende zon een zo geweldig gerestaureerde molen ziet draaien, dan kun je niet anders dan denken: "Wat een machtige hobby hebben wij toch!" Veel vrienden en bekenden waren aanwezig. Ook enkele collega-examinatoren hadden de verre reis gemaakt. Ondergetekende was samen met Boudewijn van Weel aanwezig namens het GvVM. Het was gewoonweg moeilijk om na enige tijd bij de molen weg te moeten gaan. Maar ja, wat Waling niet wist, wisten veel anderen wel: we moesten op een afgesproken tijd in een horeca-gelegenheid in het dorp aanwezig zijn. Daar werd nog een aantal vrijwilligers voor het voetlicht gehaald. Veel lovende woorden, mooie cadeaus enz. En daarna deed de burgemeester de officiële ketting om en deelde mee, dat het Hare Majesteit enz. enz. had behaagd om aan Waling Hofkamp een Koninklijke Onderscheiding uit te (laten) reiken.

Waling, je hebt hem verdiend! We zullen je in het vervolg "de wrakkenkoning" noemen!

Onder het genot van een hapje en een drankje praatte men nog lang na.

P.S. Als men nu werkelijk denkt, dat deze groep vrijwilligers nu echt brodeloos is, komt men op de koffie. Er liggen al plannen klaar om een verdwenen tjasker weer terug te plaatsen op z'n plek. Deze moet daarvoor dan wel eerst geheel nieuw worden vervaardigd. En daarnaast is de gemeente ook nog een metalen windmotor rijk geweest en men loopt al bijna nerveus rond om de herbouw van deze "moderne" versie van windbemaling mee te nemen in het pakket te restaureren projecten.

Namens het GvVM, Bert van Uffelen

CONTACTDAG "STICHTING VRIENDEN VAN DE GELDERSE MOLEN" EN JUBILERENDE VRIJWILLIGERS

Op zaterdag 12 oktober jl. werd de jaarlijkse contactdag gehouden van de "Stichting Vrienden van de Gelderse Molen". Hiervoor waren we naar de "Wenumse watermolen" te Wenum Wiesel (net boven Apeldoorn) gekomen, waar we in de korenschuur werden welkom geheten door voorzitter W. Cambier van Nooten.

Het programma werd geopend met een dialezing door de heer H. Hagens. Als deskundige en auteur van diverse publicaties op het gebied van watermolens, nam hij ons in deze dialezing mee in de Gelderse en Overijsselse watermolenwereld. Het bleek al snel, dat uitgebreide archiefstudie, menige fiets-

tocht en gesprekken met molenaars een schat aan informatie hadden opgeleverd over de geschiedenis van deze molens.

Plaatsen werden getoond, waar vroeger watermolens stonden, molens, die moesten wijken voor een winkelcentrum, ook al waren ze gezichtsbepalend. Maar er kwamen ook zaken aan de orde als opgedeelde sprengen (om schoon en ijzerhoudend water van elkaar te scheiden) en aquaducten, waarbij twee molenbeken elkaar kruisten. Zelfs schilderijen hadden de heer Hagens aan het zoeken gezet met de vraag: welke molen kan dit geweest zijn? In sommige gevallen gaven de dakbedekking (bijv. riet met

daaronder twee of drie rijen pannen) of het bestek soms al uitsluitend over de molennaam.

Na de lezing kregen we de gelegenheid om de Wenumse watermolen wat beter te bekijken, terwijl de molenaar, de heer Goedhart, tekst en uitleg gaf tijdens het malen. De molen is door de eeuwen heen nogal eens van functie veranderd, want de functies korenmolen, kopermolen (met drie raden), runmolen (om schors te malen voor leerlooierijen) en Zwitserse kaasmolen worden in de boeken genoemd. Ook nu kan men met de door het water-rad geleverde energie verschillende werktuigen aandrijven, te weten de maalstenen en de zaag om stammen te zagen. De molen is van het type boven-slagmolen en men kan dan ook goed zien, hoe het toestromende water vanuit de molenvijver via schuif en losklep het rad in beweging zette.

Na de lunch gaf de voorzitter een overzicht van de zaken, waarmee de stichting zich bezig houdt. Er was natuurlijk veel aandacht voor de begonnen restauratie van molen "De Kroon" te Arnhem, van welke molen de roeden intussen zijn gestreken. Deze roeden zullen, naar nu is gebleken, moeten worden vervangen.

Op deze dag was er echter een speciaal onderwerp: de vrijwillige molenaar. Al jaren besteedt de stichting niet alleen aandacht aan wind- en watermolens, maar ook aan de vrijwilligers, die op deze molens werken. Dit laat men o.a. blijken door aan voor het examen van "De Hollandsche Molen" geslaagde kandidaten een "sabelijzertje" uit te reiken.

Het is al weer 25 jaar geleden, dat de eerste vrijwilligers hun examen in Valburg aflegden. Dit feit wilde men niet onopgemerkt laten voorbijgaan. De

voorzitter vroeg dan ook aan de heren D. Abelskamp en A. Esman om naar voren te komen. Beiden ontvingen zij het "Zilveren Sabelijzer" voor het feit, dat zij al 25 jaar als vrijwilliger actief zijn. Ook de heer Kleintank is al 25 jaar vrijwilliger, maar hij kon op deze dag niet aanwezig zijn. Verder werd de heren een flesje molenwijn aangeboden. Ze kregen een groots applaus van de aanwezigen.

Voor het laatste programma-onderdeel stapten we in de auto en reden naar Loenen om de "Middelste Molen" te bezoeken. Hier werden we verwelkomd door de heer A. Zegers, die ons in zijn inleiding vertelde over de ambachtelijke papierfabriek. Want dat is de Middelste Molen op verschillende manieren: enerzijds door de energiebronnen (water-rad of stoommachine) en anderzijds door de methode van papier maken (handgeschept of met de eerste papiermachine). Alvorens het papierfabriekje te bezoeken kregen we nog een videoband te zien van een opname uit "Van Gewest tot Gewest". In de papiermolen kregen enkele bezoekers de gelegenheid om papier te scheppen met een scheppraam, dat was voorzien van een watermerk. Ook de andere machines konden we bewonderen, zoals de mengkuipen, de "hollander", de kettingpomp en de droogkoers. Wat nog mooier is: hier worden nog dagelijks papier met watermerk, handgeschept aquarelpapier en andere speciale papiersoorten gemaakt.

Tijdens het napraten bij de thee of een glaasje fris konden we nog genieten van de zonsverduistering, die tegen het eind van de middag begon.

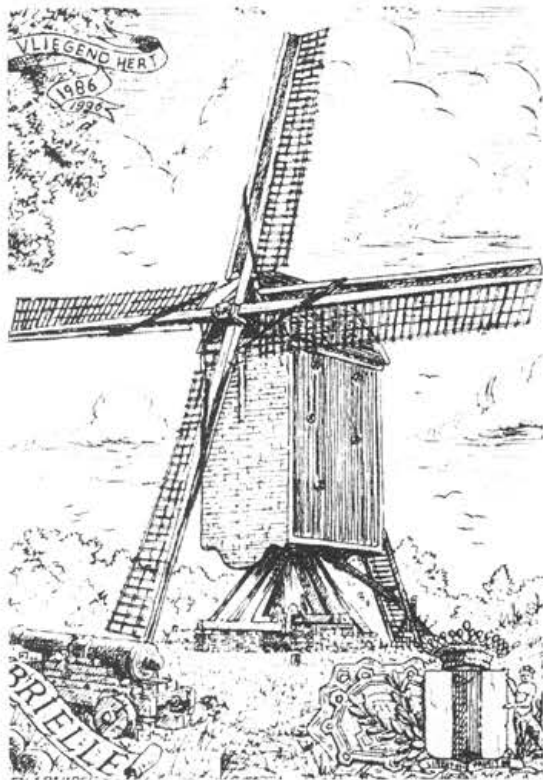
Petro van Doorne

Voorzitter Cambier van Nooten spreekt de heren Esman (l.) en Abelskamp toe bij hun 25-jarig vrijwilligersjubileum.

MOLEN 'T VLEGEND HERT BESTAAT 10 JAAR!

in 1995 hebben de donateurs van de Brielse Molenstichting "'t Vliegend Hert" het mooie bedrag van f 6762,- bijeengebracht. Daarvoor onze hartelijke dank. Onze molen bestaat nu 10 jaar.

Wie al een bezoek heeft gebracht aan het vernieuwde Trompmuseum en daar het schilderij van Daniel Vosmaar uit ca. 1660 heeft bekeken, weet, dat onze molen een sterke gelijkenis vertoont met die uit de zeventiende eeuw. De afbeelding draagt het opschrift "10 jaar molen "'t Vliegend Hert".

Onze molenaar, de heer Martin Thijssen, heeft dit jaar het diploma Vrijwillig Molenaar van de vereniging "De Hollandsche Molen" behaald. Hij is derhalve "bevoegd" de molen te laten draaien. De heer Piet Maas uit Zwartewaal helpt de molenaar en begint het werk al aardig onder de knie te krijgen. U begrijpt, dat het bestuur met deze twee mensen erg gelukkig is.

De heer W. de Vries, die ons tijdelijk heeft geholpen, zeggen wij ook vanaf deze plaats hartelijk dank. Gelukkig mogen wij in noodgevallen nog een beroep op hem doen.

Over de molenshuur (v.m. Gemeentewerken) is nog niet veel nieuws te melden. Er is een eenvoudig herstelplan opgemaakt. Mogelijk, dat in 1997 een begin kan worden gemaakt met de werkzaamheden.

Brielse Molenstichting

ZIJ KUNNEN ZICH MOLENAAR NOEMEN

Tijdens de volgend examens slaagden de daarbijgevoemd leden in opleiding voor het examen:

Op 9 mei 1996 **"De Salamander"** te Leidschendam :

P.J. Braak uit Katwijk ; M.H.G.M. Thijssen uit Hellevoetsluis en W. Morren uit Hoevelaken.

Op 23 mei 1996 **"Ebenhaezer"** te Enumatil :
E.J. Kok uit Oude Pekela.

Op 28 mei 1996 **"De Wijhese Molen"** te Wijhe :

B. van Pijkeren uit Zalk en Mevr. H. Mulder uit IJsselmuiden.

Op 3 juni 1996 de **korenmolen te Sloten** (Friesland):

P.J. van der Gaag uit Bergum en J. Jagersma uit Berlikum.

Op 10 juni 1996 **"De Vooruitgang"** te Oeffelt :
F. Tullemans uit Geldrop en P.P. Klapwijk uit Rotterdam.

Op 30 september 1996 **"De Neije Kreiter"** te Volkel :

P.J.M. Houben uit Cuijk en B.H.J. Mols uit Schijndel.

Op 8 oktober 1996 **"De Dorregeester"** te Uitgeest.

F. Rol uit Zaandam ; J.M. van Schooten uit Haarlem en B. van Bruinisse uit Schoorl.

Op 14 oktober 1996 **"Windesheimer Molen"** te Windesheim :

A. van Rijn uit Almelo ; G. Meijerink uit Ommen en J. Leydekkers uit Goor.

Op 18 oktober 1996 **"Achterste Molen"** te Hellouw :

C.C. Zorn uit Dinxperlo ; A.J. Griffioen uit Zetten en J.A. Jansen uit Valburg.

Op 24 oktober 1996 de **"Windlust"** te Wateringen :

N. van den Bos uit Moerkapelle ; C.C. Hoogeveen uit Roelofarendsveen en F.J. Fritz uit Voorschoten.

Het Gilde bestuur bedankt hierbij ook alle molenaars die zo bereidwillig waren hun molen en vrije tijd ter beschikking te stellen voor de te houden examens.

"DE STER" KOMT TERUG!

Het aantal molens in de provincie Utrecht blijft stijgen. In 1987 werd de stenen romp van "Oog in 't Zeil" te Cothen tot maalvaardige molen gecompleteerd. In 1993 gebeurde hetzelfde met de "Rijn en Weerd" te Werkhoven. En in 1995 werd de acht-kante romp van "De Vriendschap" in Veenendaal weer een echte molen.

Vorige maand, op 13 november, gaf Commissaris der Koningin, de heer Beelaerts van Blokland, tijdens een feestelijke bijeenkomst het startsein voor de herbouw van zaagmolen "De Ster". In 1998 zal "De Ster" zaagvaardig zijn herrezen.

Nu 1,2 miljoen gulden binnen is, begint in opdracht van Stichting "De Sterremolen" en van de Utrechtse Maatschappij tot Stadsherstel NV, de herbouw. De totale kosten bedragen 1,6 miljoen. Er mankeert dus nog 4 ton. Maar alle partijen hebben er het volste vertrouwen in, dat dat gat zal worden gedicht. Molenmaker Poland uit Broek op Langedijk construeert de molen op z'n werkplaats. Later zal de molen aan de Leidsche Rijn worden opgebouwd. Aannemingsbedrijf Jurriëns uit Utrecht restaureert de zaagschuur. De Ster werd in 1911 ontmanteld, maar de zagerij en het molenerf met de overige gebouwen bleven compleet behouden.

Buurtinitiatief

Wanneer in 1998 molen De Ster herrijst, is het tien jaar geleden, dat de initiatiefnemers voor de herbouw de handen ineensloegen en stichting "De Sterremolen" oprichtten. Op dat moment was de restauratie van het Molenerf De Ster in volle gang. Het herstel door de gemeente betrof alle gebouwen, behalve de molen zelf. Als herinnering aan de molen wilde de gemeente een groot kunstproject op de houtzagerij plaatsen. Het ging om het stalen silhouet van een molenromp, door omwonenden geksterend "de boortoren" genoemd. Het verzet tegen dit kunstwerk leidde tot een handtekeningenactie en na een drukbezochte inspraakavond over de inrichting van het molenerf was het kunstwerk

van de baan. Een groep actieve omwonenden besloot zich vervolgens in te zetten voor de terugkeer van de echte molen in zijn oorspronkelijke staat en richtte stichting "De Sterremolen" op. In de loop der jaren heeft het plan van de stichting steeds meer bekendheid en instemming gekregen. De fondsenwerving kwam in een stroomversnelling, toen de gemeente Utrecht eind 1993 als eerste over de brug kwam en besloot 400.000 gulden bij te dragen aan de herbouw. Mede hierdoor krijgt Utrecht er een attractie van betekenis bij.

Boek

Er zijn al meer dan 1400 exemplaren verkocht van *"Houtzaagmolen De Ster, de opkomst, ondergang en wederopbouw van een molen in Utrecht"*. Het boek verscheen in mei jl. en vertelt de geschiedenis van tweeëneenhalve eeuw houtzagerij aan de Leidsche Rijn. De opbrengsten komen volledig ten goede aan de herbouw. Het rijk geïllustreerde boek, geschreven door Bernet van Leeuwen kost f 17,50. Wie voor f 25,= of meer donateur wordt van stichting De Sterremolen, krijgt het boek gratis.

De stichting wordt inmiddels gesteund door meer dan honderd donateurs. Zij maken met hun bijdrage niet alleen de herbouw mogelijk, maar zorgen er ook voor, dat straks de molen draaiende gehouden kan worden.

Wie nog geen donateur is, kan zich eenvoudig aanmelden door f 25,= of meer over te maken op giro 24241 onder vermelding van "nieuwe donateur". Het boek over De Ster krijgt U dan gratis thuisgestuurd. Bovendien ontvangt U als donateur tweemaal per jaar de nieuwsbrief.

Stichting De Sterremolen
Molenpark 8
3531 EK Utrecht
tel. 030 - 2942553

Prettige

Feestdagen

VIDEOBESPREKING

Het Nederlands Filmarchief brengt films van o.a. het smalfilmmuseum uit op video onder de titel "Industrieel Erfgoed". In die serie verscheen "Molens in de Zaanstreek van Dick Laan 1920-1935", bestelnummer NFA 025.

Het is prachtig filmmateriaal uit die tijd. Dick Laan schoot de scènes in de jaren '20 en '30. Uit zijn opnamen is een selectie van drie kwartier samengesteld. De film vertelt het verhaal, in hoofdzaak buitenopnamen, van de bloei van de molens en van hun latere achteruitgang door de opkomst van de industrie. Jammer, dat Dick Laan niet wat meer binnen-scènes maakte. De beelden zijn steeds voorzien van onderschriften, zodat je als toeschouwer weet, welke molen je ziet. In die onderschriften zit echter

één fout. In de eerste helft van de film verschijnt er een beeld van twee draaiende molens naast elkaar. Daar staat onder: "Almanak" en "Duinjager". Dat moet zijn "Almanak" en "Zeilemaker". Aan het eind van de film keert hetzelfde beeld terug en daar is het onderschrift wel goed.

In de cassette een korte beschrijving van de 24 molens, die in beeld komen, verduidelijkt met een plattegrondje van de standplaatsen. Deze video kost f 29,95 en is te bestellen onder no. NFA 025 bij de boekhandel. Het Zaanse Molenmuseum heeft ze in voorraad.

Peter de Moes

BESTUURSMUTATIES

Om inzicht te verschaffen in de te verwachten bestuursmutaties, heeft het bestuur besloten het rooster van aftreden jaarlijks in het decembernummer van de Gildebrieff te nemen.

Hierdoor kunnen de leden zich tijdig bezinnen op de voordracht van (tegen)kandidaten voor de ledenvergadering in april.

Zoals uit het rooster valt op te maken, zijn D.J. Braay en B.A. van Weel periodiek aftredend. Dick Jan Braay heeft te kennen gegeven af te willen treden. De voorzitter maakt sinds 1979 deel uit van het bestuur, aanvankelijk in de functie van secretaris en sinds 1988 als voorzitter. De vacature die door het aangekondigde aftreden is ontstaan, brengen wij hierbij onder uw aandacht.

Rooster van aftreden				eerste benoeming
naam	functie	datum benoeming	jaar van aftreden	
D.J. Braay	voorzitter	3 april 1993	1997	1979
B.A. van Weel	secretaris	3 april 1993	1997	1985
G.W.M. Barendse	penningmeester	6 april 1996	2000	1984
P.J. de Moes	lid	2 april 1994	1998	1990
J.A.M. Spruit	lid	2 april 1994	1998	1982
G. Sturkenboom	lid	6 april 1996	2000	1988
A. van Uffelen	lid	1 april 1995	1999	1995
Samenstelling van het bestuur per 6 april 1996				

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET

De basiscursus - voor zover gereed.

Alle lesstof wordt herschreven en zal in de komende jaren verschijnen.

Verzamelinformatie:

Praktische lesmateriaal

Wiekssystemen voor polder- en industriemolens

De leden in opleiding dienen dit lespakket bij aanmelding aan te schaffen. Het bevat de benodigde theorie voor de opleiding.

De prijs bedraagt f 70,-.

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS

Informatie XXII - Bovenassen

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Informatie XII

Opbouw van het achtkant en de wipmolen

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom. Waarom helt de bovenas. De tonmolen.

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Informatie XX

Kruiwerken.

Informatie XIX - Molenaarservaringen.

Prijs: f 10,- (incl. porto).

Informatie XXI - Weercursus.

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

GRATIS UITGAVEN

- Statuten en het Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Examenen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gildeverzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt U contact opnemen met:

de ledenadministratie

Mevr. E.N. Pouw-Schipper

Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden

tel.: (035) 694 54 28

(niet op zaterdag, dan zijn wij op de molen!)

AANBEVOLEN LITERATUUR VOOR DE OPLEIDING

Molens

Ir. F. Stokhuyzen

Kopie op A4-formaat.

Prijs: f 25,- (incl. porto).

Te bestellen bij de ledenadministratie.

Opleiding Watermolenaar

Ing. J. den Besten

Te bestellen door overmaking van

f 50,- op girorekening 139754 t.n.v.

J. den Besten te Loenen aan de Vecht.

Zingende Stenen

D.J. Abelskamp

Prijs: f 45,- (incl. porto).

Rond Zingende Stenen

D.J. Abelskamp

Prijs: f 45,- (incl. porto).

Beide boeken zijn te bestellen door overmaking op girorekening 148232 van Rabobank Midden-Westland t.g.v. rekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk.

Bestelt U beide boeken gelijktijdig, dan is de prijs f 80,- (incl. porto).

Veiligheid op Wind- en Watermolens

"De Hollandsche Molen"

Prijs: f 10,- (incl. porto).

Te bestellen bij de ledenadministratie.

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:
15 maart 1997

VRIJWILLIGE
HET GILDE VAN MOLENAARS

